

ГЛОБАЛЬНІ ПЕРЕДУМОВИ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ УКРАЇНИ

Анотація. *Формування сучасного механізму реалізації міжнародних інвестиційних стратегій вітчизняних банків сприяє підвищенню конкурентоспроможності країни, її зовнішньоекономічного сектору і відповідає перспективним завданням структурних перетворень, модернізації і підвищенню ефективності національного господарства. Саме тому, дедалі більшого значення набуває дослідження глобальних детермінант інвестиційної стратегії комерційних банків України, що ґрунтуватиметься на партнерстві в інноваційній сфері й передбачатиме удосконалення пропорцій, форм і напрямів участі держави у міжнародному капіталообміні.*

Ключові слова: *глобалізація, фінансова глобалізація, інвестиційний простір, міжнародна інвестиційна діяльність, інвестиційний потенціал, банківська система, банківські інвестиції.*

Abstract. *Formation of modern mechanism for implementing international investment strategies of domestic banks enhances the competitiveness of the country, its foreign trade sector and meet future challenges of structural reforms, modernization and increased efficiency of the national economy. It is becoming increasingly important determinant of global research investment strategies of commercial banks in Ukraine based on partnership in innovation and provide for improvement of proportions, shapes and lines of the state's participation in the international capital.*

* здобувач кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник – д.е.н., проф. Румянцев А.П.

Keywords: *globalization, financial globalization, investment space, international investment, investment potential, banking, investment banking.*

Аннотация. *Формирование современного механизма реализации международных инвестиционных стратегий отечественных банков способствует повышению конкурентоспособности страны, ее внешнеэкономического сектора и отвечает перспективным задачам структурных преобразований, модернизации и повышению эффективности национального хозяйства. Именно поэтому, все большего значения приобретает исследование глобальных детерминант инвестиционной стратегии коммерческих банков Украины, которое основывается на партнерстве в инновационной сфере и предусматривает усовершенствование пропорций, форм и направлений участия государства в международном капиталообмене.*

Ключевые слова: *глобализация, финансовая глобализация, инвестиционное пространство, международная инвестиционная деятельность, инвестиционный потенциал, банковская система, банковские инвестиции.*

Постановка проблеми. Провідними складовими міжнародного руху банківського капіталу на сучасному етапі розвитку світового господарства виступають прямі інвестиції у вигляді створення нових банків на зарубіжних ринках, відкриття зарубіжних підрозділів, придбання пакетів акцій іноземних банків, інвестування в цінні папери. Створення дочірніх банків на зарубіжних ринках є достатньо ризикованим, тому більшість банків іде шляхом придбання готових банківських бізнесів або відкриття зарубіжних підрозділів. Рух іноземного банківського капіталу у формі придбання банківського бізнесу стає передумовою розвитку міжнародного банківського кредитування. Іноземні банки та банки за участю іноземного капіталу, які функціонують на ринках, що

розвиваються, де більш привабливі умови розміщення ресурсів, мають широкі можливості отримання позик у материнських банків, розміщення євробондів тощо.

Провідною ознакою фінансової глобалізації варто вважати об'єднання окремих національних фінансових ринків у єдиний світовий фінансовий простір, що вимагає лібералізації внутрішнього фінансового сектору та операцій з міжнародного руху капіталів. Результатом такої лібералізації є інтенсифікація міжнародних потоків капіталу та зміна їх структури. Внаслідок цього міжнародна міграція капіталів серед інших факторів виробництва набуває значення провідного чинника в процесі розвитку світової економіки, а іноземне інвестування стає визначною частиною внутрішніх економічних процесів більшості держав і, зокрема, України. Це вимагає дослідження пріоритетних векторів розвитку діяльності комерційних банків України на міжнародних ринках інвестицій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомий внесок у дослідження проблем міжнародної інвестиційної діяльності комерційних банків та орієнтирів її розширення зробили сучасні вітчизняні та західні вчені. Серед них доцільно відмітити роботи О.Брегеди [1], С.Глущенко [3], І.Д'яконової [4], О.Крачковської [6], П.Мазурка [7], Т.Майорової, А.Пересади [8], Дж.Менсінгера [11], В.Пурія [9], Д.Тарулло [12], М.Хірши [10] та ін. Проте питання визначення глобальних векторів розвитку діяльності комерційних банків на міжнародному інвестиційному ринку з урахуванням потенціалу банківської системи України потребують більш ґрунтовного дослідження.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні глобальних передумов розвитку міжнародної інвестиційної діяльності комерційних банків. Це передбачає виконання наступних завдань: визначення впливу фінансової глобалізації на розширення міжнародної інвестиційної діяльності комерційних банків, обґрунтування інвестиційного потенціалу банківської системи України,

розробка пріоритетних векторів реалізації інвестиційного потенціалу комерційних банків у світовому фінансовому середовищі.

Основні результати дослідження. Важливим завданням інтеграції України в міжнародну фінансову систему є її вихід на світові ринки капіталів, зокрема, з метою реалізації інвестиційного потенціалу. Не зважаючи на значний рівень загальної відкритості економіки та позитивну динаміку у подальшому включенні України до світового господарства, фінансовий сектор країни відзначається низьким рівнем взаємодії із міжнародним фінансовим ринком. Відставання інтеграції до світової економіки у фінансовому секторі потребує змін економічної політики держави з метою збільшення обсягів іноземного інвестування та кредитування. Завдання інтеграції до глобалізованого інвестиційного простору, що стоїть перед Україною, вимагає врахування особливостей сучасної структури світової економіки, ретельного вибору та використання інструментів, які здатні забезпечити максимальну швидкість та ефективність такої інтеграції і одночасно мінімізувати можливі втрати від цього процесу [4]. Поряд з цим, варто зауважити, що інтенсифікація банківської діяльності за національні межі і зростання міжнародних банківських інвестицій спричиняють загрозу глобальних банківських криз.

З розвитком фінансового ринку, міжнародної інтеграції кредитно-інвестиційної системи посилюються не лише позитивні тенденції у банківській сфері, а й потенціальні загрози. Зростає чутливість національних економік до світових кризових явищ, знижується ефективність монетарного регулювання на національному рівні, зростає інтенсивність міжнародного руху банківського капіталу. Зокрема, відбувається не лише переливання власного капіталу банків, але й міжнародний рух позичкового капіталу, зосередженого у банківській сфері. В основі міжнародних банківських інвестицій лежать нерівномірності економічного розвитку окремих економічних суб'єктів, галузей, країн, регіонів [11]. До основних передумов, що спричиняють міжнародний рух банківського капіталу, слід віднести наступні: прагнення до розширення ринкового сегменту;

прагнення зберегти клієнтів, які розширюють діяльність за межі країни; прагнення до диверсифікації діяльності та забезпечення стабільності; бажання уникнути обмеження національного законодавства щодо окремих видів банківської діяльності; отримання доступу до дешевих ресурсів або можливості більш ефективного розміщення наявної ресурсної бази; бажання оптимізувати податкові платежі або політичні ризики [12].

Національна банківська система, зважаючи на незначні обсяги капіталізації порівняно з транснаціональними банками, не може істотно вплинути на світовий банківський ринок. Одним із основних індикаторів розвитку банківської системи, що характеризує ступінь довіри до банків, є рівень її капіталізації. Від якості й величини сукупного капіталу банків країни залежить надійність усієї економічної системи й динаміка її подальшого розвитку. Капітал українських банків, незважаючи на поступове зростання показника балансового капіталу, залишається досить низьким. Величина ж активів усіх українських банків є порівняно невисокою, а отже їх вплив на світовий банківський ринок досить незначний [5].

Динаміка розвитку філій та дочірніх компаній банків України за кордоном та банків з іноземним капіталом в Україні (рис. 1) свідчить про значне переважання кількості банків з іноземним капіталом на території України над кількістю аналогічних з українським капіталом за кордоном. Проте динаміка зростання присутності філій та дочірніх компаній банків України за кордоном має позитивну динаміку. В цьому зв'язку слід зауважити, що присутність іноземних банків у банківських системах приймаючих країн має як позитивні, так і негативні наслідки. До негативних варто віднести такі: а) діяльність іноземних банків може створювати додаткові ризики для банківської системи, а саме ризик банкрутства материнського банку, ризик спекулятивної діяльності; б) іноземні банки можуть нав'язувати модель деформованого розвитку, коли цілі іноземних банків не збігаються з соціально-економічними пріоритетами країни; в) у період банківських криз іноземні банки можуть «експортувати» нестабільність [12].

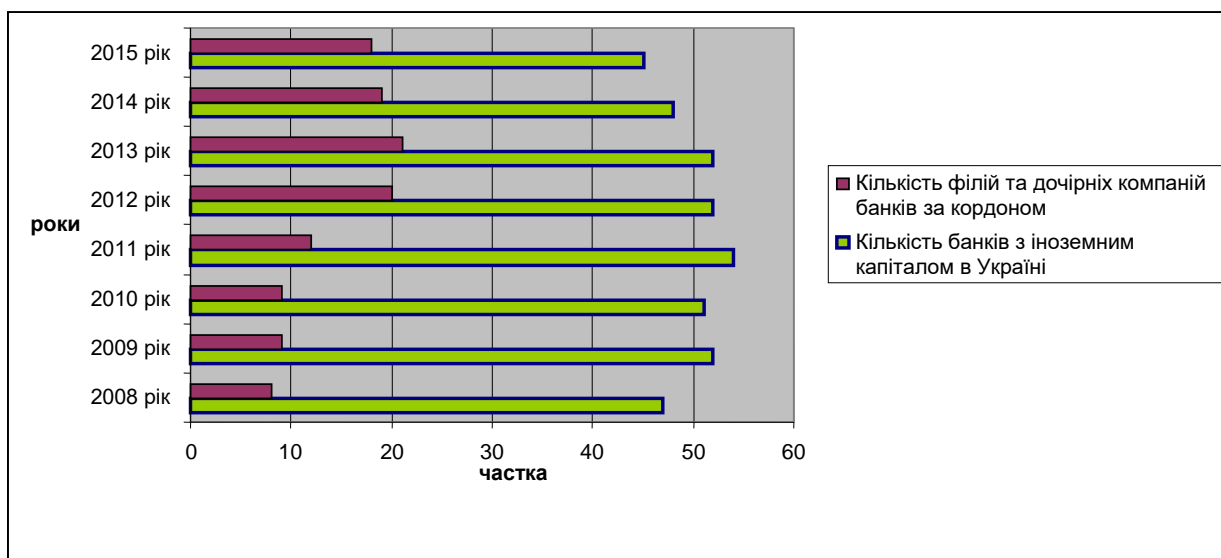

Рис. 1. Динаміка розвитку філій та дочірніх компаній банків України за кордоном та банків з іноземним капіталом, 2008-2015 рр.*

* – складено автором за даними [14; 15].

Серед позитивних наслідків пріоритетне значення належить таким факторам, як сприяння залученню іноземних інвестицій та розширенню ресурсної бази; посилення конкуренції на ринку банківських послуг і розширення переліку якісних банківських продуктів [13]; запровадженню сучасних банківських технологій і фінансових інновацій; сприяння витісненню з ринку економічно слабких банків, що сприяє посиленню довіри до вітчизняної банківської системи юридичних та фізичних осіб. Тенденції розвитку світової економіки засновані на процесах широкомасштабної трансформації банківського капіталу, призводять до формування нових типів монополістичних об'єднань в глобальному вимірі, змінюють структуру розміщення фінансових активів між власниками різної національної приналежності, визначають основні переваги інтеграції зарубіжного банківського капіталу для одних груп країн і можливі ризики для інших. Присутність банків з іноземним капіталом у банківській системі України та швидке їхнє зростання сприяє залученню іноземних інвестицій та звичайно розширює ресурсну базу банків. Поряд з цим слід зважати на низку фінансових ризиків, які не тільки можуть призвести до втрати самостійності та керованості у сфері грошово-кредитної політики, несподіваних коливань ліквідності та впливу фінансових

ресурсів із негативними наслідками для стану платіжного балансу, а й до диспропорції в структурі ринку кредитних і депозитних продуктів, що посилює рівень доларизації національної економіки, та стає загрозою стабільності національної грошової одиниці (рис. 2.)

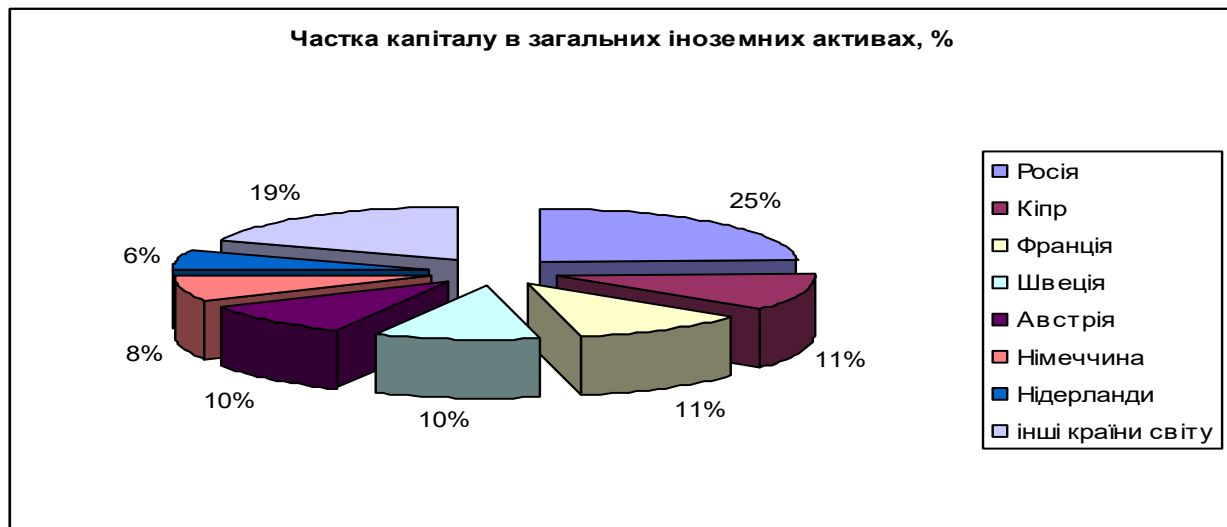

Рис. 2. Частка капіталу в загальних іноземних активах комерційних банків України, 01.01.2016 р. %*

* – складено автором за даними [14; 15].

Найбільша частка належить Росії, Кіпру, Франції, Швеції. Придбання банку в Україні має низку переваг перед створенням філій іноземних банків на території країни. Зокрема, купуючи контрольний пакет акцій, інвестор отримує доступ до вже існуючого бізнесу, адаптованого до національних особливостей. Інтенсивність реалізації операції злиття та придбання також пов'язана з можливістю іноземних банків одержувати надприбуток за рахунок просторового процентного арбітражу, залучаючи кошти на депозит у країнах із порівняно низькою депозитною ставкою й розміщуючи їх на території України під значно вищі відсотки. У разі збереження тенденції активності на національному ринку корпоративного контролю банківського сектору існує небезпека переходу основної частини банківської системи у власність транснаціональних фінансово-банківських груп. Ринок корпоративного контролю розвивається як система економічних відносин щодо перерозподілу

прав власності шляхом проведення операцій злиття та придбання контрольного пакета акцій компанії або банку. Тому надвисокий рівень залежності національної банківської системи від економічної ситуації в інших країнах може негативно впливати на стабільність вітчизняних банків через дестабілізаційні процеси на світовому фінансовому ринку.

Важливе значення має також рівень попиту на кредити, зміни якого впливають на рівень активізації інвестиційної банківської діяльності. Підвищення вартості кредитних ресурсів зменшує попит на них, особливо в найчисельнішій категорії позичальників - населення. За таких умов банки змушені шукати альтернативні шляхи ведення активної діяльності. Оптимальним варіантом у цьому випадку стає вкладення коштів у цінні папери, що, у свою чергу, передбачає наявність розвинутого ринку цінних паперів. Стан ринку залежить від попиту та пропозиції цінних паперів та їх привабливості для потенційних інвесторів. Банківські інвестиції у фінансові активи зростають зі зниженням вартості фондових інструментів. В іншому випадку банки надають перевагу кредитуванню [3].

Необхідною складовою банківської інвестиційної діяльності є моніторинг ринку позикових коштів. Попит на короткострокові та споживчі кредити пригальмовує інвестиційну діяльність банків, а зростаюча необхідність у довгострокових інвестиційних кредитах стимулює її. Вагоме значення для розвитку міжнародної кредитно-інвестиційної діяльності банківського сектора має загальнодержавна економічна політика [8, с. 360]. Упровадження дієвих монетарних, фіскальних та правових інструментів дасть змогу поліпшити умови ведення підприємницької діяльності, що покращить інвестиційний клімат у державі. Крім цього, одним із необхідних заходів, на нашу думку, є вдосконалення чинних та розробка нових нормативно-правових актів щодо банківського інвестування та, зокрема, кредитно-інвестиційної діяльності банків. Наявність єдиного підходу, чіткої стратегії та правового підґрунтя в цій

сфері є важливою умовою не тільки для ефективної діяльності банківського сектора економіки, але й для соціально-економічного розвитку країни в цілому.

Проте на етапі сьогодення, коли цивілізаційні виклики спричинили істотні зміни в економіці країни, виникли нові проблеми в розвитку економічної ситуації та інвестиційної діяльності. До причин, які стримують інвестиційну діяльність банків в Україні належать [9]: короткостроковий характер ресурсної бази банків; неплатоспроможність більшості позичальників, відсутність гарантій повернення ними кредитів та ліквідної застави; поглинання українських банків іноземним капіталом, що призводить до втрати економічної незалежності; втрата довіри населення та підприємців до українських банків, що пов'язано з подіями загострення економічної кризи в Україні та світі; високий рівень внутрішніх та зовнішніх інвестиційних ризиків, які не готові взяти на себе банки; високі відсоткові ставки за кредитами; відсутність дієвого механізму стимулювання з боку держави.

З метою активізації міжнародної інвестиційної діяльності банків держава має забезпечити, по-перше, можливість накопичення банками необхідних коштів; по-друге, розділити з ними ризик інвестиційної діяльності, зумовлений економічним становищем країни; по-третє, сприяти підвищенню прибутковості інвестиційної діяльності. Як свідчить практика, для того, щоб працювали інвестиції, банки повинні володіти дешевими ресурсами, які перерозподіляються від імені держави. За таких обставин актуальним є створення спеціалізованих інвестиційних банків на основі державних ресурсів, але за принципом роботи комерційних [1].

Банківська система України здатна забезпечити значний обсяг інвестиційних ресурсів, яких потребує вітчизняна економіка на сучасному етапі розвитку. Інвестиційна діяльність банків та економічне зростання - це два взаємопов'язані процеси. Економічне зростання значною мірою залежить від здійснення банками інвестицій, і навпаки. Таким чином, щоб покращити інвестиційний клімат та забезпечити подальший розвиток інвестиційної

діяльності банків в Україні, необхідною є розробка та обґрунтування державної інвестиційної політики, спрямованої на перетворення вітчизняних банків в активних інвесторів української економіки, яка забезпечить мобілізацію достатніх обсягів інвестиційних ресурсів на пріоритетних напрямках розвитку економіки. Банківська система є найбільш потужним сегментом вітчизняного фінансового сектору, на яку припадає переважна частка загальних активів фінансових установ України [2, с.87].

Для заохочення здійснення операцій з фінансовими активами інших країн на фондових біржах України необхідно створити правові та організаційні умови для випуску та обігу українських депозитарних розписок. Подальший розвиток ринку банківського інвестування має відбуватися відповідно до світового досвіду та вимог європейських стандартів, зокрема, щодо створення регульованих ринків фінансових інструментів (Директиви 2004/39/ЄС). Вирішення цього завдання повинно здійснюватись шляхом створення високотехнологічних та максимально зручних для учасників фінансового ринку інфраструктурних інститутів насамперед обліково-розрахункових та торгівельних. Відсутність такої інфраструктури відлякує інвесторів, призводить до знецінення активів українських підприємств, зосереджує торгівлю ними у сфері тіньової діяльності офшорних компаній [6].

З цією метою доцільною є реалізація наступних заходів: створення сприятливих організаційно-правових умов для появи конкурентного та ефективного вітчизняного ринку рейтингових послуг, діяльності незалежних рейтингових агентств; модернізація облікової інфраструктури фондового ринку, яка полегшить розрахунки між суб'єктами інвестиційної діяльності, сприятиме ефективному виконанню та гарантуванню угод та прискорить процес інтеграції національного ринку до європейського та світових ринків. Крім того, має бути удосконалена біржова система на фінансовому ринку України, яка покликана забезпечити сучасні стандарти торгівлі цінними

паперами та строковими контрактами, властиві будь-якому ліквідному та регульованому ринку.

З метою підвищення ефективності боргової політики слід звернутися до випуску нових видів боргових інструментів. В цьому зв'язку важливим є ведення в обіг на внутрішньому ринку дійсно довгострокових цінних паперів з терміном обігу 5 і більше років, які не створюватимуть напруженого графіку погашення як у короткостроковій, так і довгостроковій перспективі; визначення пріоритетності різних частин державного боргу з метою недопущення порушень прав існуючих кредиторів та інвесторів країни при випуску нових державних боргових зобов'язань. Тобто, повинна бути визначена черговість задоволення вимог кредиторів і відсоткова ставка за державним борговим цінним папером має бути її відображенням; випуск державних боргових цінних паперів з прив'язкою до ключових макроекономічних індексів [10].

Важливе значення має також рівень попиту на кредити, зміни якого впливають на рівень активізації інвестиційної банківської діяльності. Підвищення вартості кредитних ресурсів зменшує попит на них, особливо в найчисельнішій категорії позичальників - населення. За таких умов банки змушені шукати альтернативних шляхів ведення активної діяльності. Оптимальним варіантом у цьому випадку стає вкладення коштів у цінні папери, що, у свою чергу, передбачає наявність розвинутого ринку цінних паперів. Стан ринку залежить від попиту та пропозиції цінних паперів та їх привабливості для потенційних інвесторів. Банківські інвестиції у фінансові активи зростають зі зниженням вартості фондових інструментів. В іншому випадку банки надають перевагу кредитуванню.

Висновки. Наведене вимагає реалізації низки заходів. По-перше, створення сприятливих передумов для підвищення платоспроможного попиту на українські цінні папери, з боку внутрішніх інвесторів, насамперед домогосподарств, шляхом спрощення процедури виходу на ринок та пропозиції інвестиційно-привабливих фінансових інструментів та гарантій захисту інвестицій. По-друге, підвищення рівня концентрації торгівлі на організованому ринку цінних паперів шляхом

запровадження єдиних правил та стандартів, а також зосередження торгівлі цінними паперами підприємств, що мають стратегічне значення для економіки держави та підприємств-монополістів, на фондових біржах. По-третє, інституційне зміцнення організованого ринку цінних паперів України шляхом розвитку об'єктів його інфраструктури та застосування сучасних технологій обслуговування торгівельних операцій. По-четверте, підвищення капіталізації та ліквідності ринків емісійних цінних паперів, насамперед акцій та облігацій, зокрема урядових. По-п'яте, імплементації в українське законодавство європейських стандартів функціонування регульованих ринків цінних паперів, зокрема, введення поняття "кваліфікований інвестор", як особи (юридичної та фізичної), досвід і кваліфікація якої дозволяють їй адекватно оцінювати ризики, пов'язані з інвестиціями в ті чи інші фінансові інструменти, і самостійно здійснювати операції з цінними паперами на основі таких оцінок. По-шосте, віднесення діяльності з надання консультаційних послуг щодо цінних паперів до професійної діяльності з торгівлі цінними паперами, законодавчо визначивши умови проведення неї. По-сьоме, забезпечення єдиного підходу, чіткої стратегії та правового підґрунтя в цій сфері, що є важливою умовою не тільки для ефективної діяльності банківського сектора економіки, але й для соціально-економічного розвитку країни в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Брегеда О.А. Тенденції розвитку світової та вітчизняної банківських систем [Текст] / О.А. Брегеда, С.М. Савлук // Ринок фінансових послуг. – 2010. – № 4. – С. 27-34.
2. Бюлетень національного банку України. Коваленко О.І., Половнєв Ю.В., Остролуцький М.В., Тетерук А.М. . - Національний банк України, 2013. - №4 (241). – 189 с.

3. Глущенко С.В. Інвестиційні послуги банків: зарубіжна практика та українські перспективи/ Глущенко С.В.//Фінанси України – 2007. - №5 – С. 96-105.
4. Д'яконова І. Пошук стратегії розвитку банківської системи України в умовах глобалізації фінансових ринків / І. Д'яконова // Вісник НБУ. - 2009. - №2. - С. 26-31.
5. Дані фінансової звітності банків України. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/id=64097> (database: 22.08.2014).
6. Крачковська О.М. Інвестиційна привабливість фінансового сектору України / Крачковська О.М. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/5332/1/130.pdf> (database: 12.09.2014).
7. Мазурок П.П. Вплив фінансової кризи на рівень прибутковості діяльності вітчизняних банків: теоретичний та прикладний аспект / П.П. Мазурок, О.П. Губенко // Економіка, Фінанси. Право. – 2009. - № 7. – С. 25-30.
8. Пересада А.А., Майорова Т.В. Управління банківськими інвестиціями: Монографія. - К.: КНЕУ, 2005. – 388 с.
9. Пурій Г.М. Активізація інвестиційної діяльності банківської системи України в контексті глобалізації / Пурій Г.М. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvntu/19 (database: 02.09.2014).
10. Hirschey M. Investment: analysis and behavior / M. Hirschey, J. Nofsinger. - McCraw-Hill Education, 2008. - 645 p.
11. Mencinger J. Does Foreign Direct Investment Always Enhances Economic Growth? / Mencinger J. // Working paper. EIPF and University of Ljubljana – 2003 – 21 p.
12. Mitrovic R. Globalization and its Impact on Contemporary Banking in Transition Countries / R. Mitrovic, M. Ljubic. // WSEAS Transactions on Business and Economics. – 2015. – С. 36–37.

13. Tarullo D. K. The Volker Rule. Before the Subcommittee on Capital Markets and Government Sponsored Enterprises and the Subcommittee on Financial Institutions and Consumer Credit, Committee on Financial Services, U.S. House of Representatives / Tarullo D. K. – Washington, D.C., 2012. – 190 p.
14. URL: Global 500 FORTUNE [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://fortune.com/global500/>.
15. World Investment Report: Transnational Corporations Extractive Industries and Development. – UNCTAD, United Nations, New York and Geneva. – URL:<http://unctad.org/>.